

FÖLDRENGÉS, 1977

Románia délkeleti részét 1977. március 4-én pusztító erejű földrengés rázza meg. A rengés erőssége a Richter-skálán 7,2, az MSK-64-skálán kilenc körüli, a Mercalli-skálán pedig nyolcas-kilences. Helyi idő szerint este kilenc óra huszonkét perckor kezdődik száz-tíz kilométerre a Háromszéki-havasok alatt, és az utóregésekkel együtt körülbelül két órán át tart. A műszerek először függőleges, majd vízszintes irányú mozgást jeleznek. Az epicentrum a Tulnici–Soveja–Bârsești–Năruja települések közötti övezet.

A Háromszéki-havasoktól északra egy kisvárosi vendéglőben akkor este kevesen ülnek. Az egyik asztalnál két férfi vacsorázik, bölcs baráti borozásuk a harmadik palacknál tart. A vacsora még félbe-szerbe, de egyszer csak ülve is megszédülnek. A csillárok, a falra akasztott virágtartók lengenek, egy-két üveg, egy-két pohár a polcról a földre esik, furcsa recsegést hallanak. „Uraim, szíveskedjenek elhagyni a helyiséget!” – figyelmeztetik őket. Emberek állnak az utcán, itt-ott sikolyok szállnak.

Erdélyben csak jelentéktelen károk keletkeznek, de Románia-szerete nagy a pusztítás: az áldozatok száma 1576, a sérülteké 11 000, 35 000 család marad hajléktalan, 32 900 épület dől össze, 200 000 rongálódik meg. Bukarestben 32 tömbház omlik össze, további 130 válik lakhatatlanná. Március 5-én este már 508 halottat és több mint 2600 sérültet tartanak számon, de ezek a számok később még nagyobbra nőnek.

Újra kigyúlnak a fények, a pincérek arca nyugodtabb. A vendégek közül csak a két férfi tér vissza: tányérjükből késsel-villával kiszedegetik a plafonról lehullt vakolatdarabkákat, és befejezik a vacsorájukat. Még kérnek egy palack bort.

FELVIRRAD, LENYUGSZIK

Harminckilenc, Úristen, harminckilenc! Felfogod, Uram? Harminckilenc! Ennyi év együtt! Na, válaszolj, felfogod, mit tettél velem? És mit tettél velem, ki tizenhat, Uram, tizenhat évvel volt fiatalabb, mint én? Szép lány! Gyönyörű asszony! Hús-vér asszony! Lányt és fiút szülő asszony! Egy tiszta asszony! A társam! Érted te ezt, Uram? És miért éppen most? És miért úgy, ahogy? A rákot küldted rá, beleültetted a halál magját! Engedted elsovadni, elfogyni mellőlem, elfonnyadni a gyermekeim mellől, szétfoszlani, elnémulni hagytad, hagytad végignézni, hogy nő ki belőle napról napra a halál, s hagytad, végül hagytad, hogy mindezt tehetetlenül végignézzük – ahogy maradna, de nem maradhat, pedig tizenhat, Uram, tizenhat évvel volt fiatalabb, mint én, és jöttek, nemsokára jöttek az unokái, az unokáink, akikért neked adott volna hálát, velem örült volna, de nem várhatta meg őket, mert vinnem kellett maradék testét a temetőbe, a földbe, a kétméternyi mélybe.

És azóta hagysz élnem, hagysz élnem velem úgy, hogy nélküle, élnem kell a gyermekeim, az unokáim között, a rokonaim, a szomszédaim, a távoli ismerőseim között, ebben a távolságban kell élnem, amelyben farkasok üvöltenek, balták csattognak, mert azóta évre év, virrad és lenyugszik, és felvirrad, lenyugszik újra, és tizenegy, tizenkettő, Istenem, már tizenhárom éve várni kell, várni, várni, hogy hátha eszedbe jutok, hogy megismersz, és leltárba veszel, és visszaadod, kit elvettél, de addig marad a panaszsom, s naponta felpanaszolom, hogy mit tettél velem, mit tettél velem, és maradsz te, hiszen nincs semmim a hallgatásodon kívül, Uram.

AZ ENYÉM, A TESÓMÉ

Tata az én tatám és a Tesómé. Tata Mama nélkül él, mert Mama régebb volt, de most nincs, a teste a temetőben van, a lelke az angyaloknál, így mondja Tata. Nem találkoztam vele soha, és a Tesóm se, mert Mama korábban ment az angyalokhoz, mint

ahogy mi megszülettünk. De azért Tata mégis teljesen egyedül, mert Apa testvére, Nagynéném vele lakik, ő főz neki, ő mos rá, és takarít is, ő ülteti be a kicsi kertet, és szedi le az almát a fákról.

Tata elég öreg, már öreg volt akkor is, amikor először láttam, de a Tesóm szerint nem öreg, hanem mindig is fiatal. A Tesóm fiatalnak látja, vagy csak kedveskedni akar neki, nehogy nagyon elkeseredjen? Nem tudom, pedig mondtam már neki többször, hogy nézze meg a haját, milyen fehér, Tata karján és arcán barna foltok és itt-ott sebek is vannak. Az öregségtől van, magyarázza Tata is, mert ő tanár volt, és nagyon jól tud magyarázni, de a Tesóm azzal vigasztalja, nem lesz semmi, hamar elmúlik. Hát amióta Tata a tatám, azok a foltok még soha nem múltak el, az biztos, de lehet, egyszer tényleg mégis eltűnnek.

Tata régebb keresztretjvényt fejtett, és újságot, könyvet olvasott. Mostanában inkább csak újságot olvas, abból is a nagyobb betűket, és tévét néz. Van, hogy nem bírja a lába, s olyankor napközben is kicsit lefekszik, de ha jobban van, nem fekszik le, hanem benéz a szomszédba, elmegy az üzletbe vásárolni. Leginkább nekem és a Tesómnak vásárol édességet, és amikor meglátogatjuk, azt nekünk adja. Néha, mielőtt vakációra mennénk, zsebpénzt is ad, mi pedig megpusziljuk, és megköszönjük, hogy milyen jószívű. Ilyenkor boldog, mert látja, hogy mi azok vagyunk, és ő akkor is az, amikor csak úgy elmegyünk hozzá, és ott vagyunk nála.

Amikor meglátogatjuk, Apának és Anyának hosszan mesél, és közben mi is hallgatjuk, miket mond a fiatalságáról, a Mamával töltött időkről, arról, amikor ő még tanár volt, a diákjairól, az iskoláról. Használ olyan szavakat is, hogy *kicsi magyar világ*, hogy *jöttek az oroszok*, aztán *jöttek ezek*, hogy *ceausescu*, *lenin*, hogy *kommunizmus* és *nacionalizmus*. Ezeket nem nagyon értem, de ő megmagyarázza nekem, ha kérdezem. Mialatt hosszan mesél, Apa vagy Anya néha visszakérdeznek, és okosan bólogatnak, vagy hozzámonganak még valamit ahhoz, amit ő mond.

Amikor tőle hazaindulunk, mindig azt mondja, hogy várja, még menjünk, mert velünk jobban telik az idő. Ezt sem értem egészen, de még soha nem kérdeztem meg tőle, miért. Egy kicsit mosolyog, az ajtóból integet, befordul. Jövő héten újra.

KI TUDJA MEGMONDANI

(EGYMONDATOS)

Ki tudja, ki tudja megmondani, fiam, kik vitték el, miért, miért gondolták úgy, hogy elvihetik, hogy az övék lehet, ki tudja megmondani, mekkora részét hordták el, mikor, hova, s hogy amit még itt találunk, miért éppen ezeket hagyták itt nekünk, egyáltalán nekünk hagyták-e, és azt már nem is kérdezzük, miért így, hiszen látva látjuk, ami maradt, felnyitva, szétdobálva, összetörve, összetörve magunk is, kik úgy állunk itt, mint egy gazdag ruhában eltemetett nagyúr meggyalázott sírboltja előtt.

MADÉFALVA

(50-ES ÉVEK)

Szerzetespap akartam lenni, de nem lehettem. És nem lehettem magyartanár sem. Biológia-kémiantanár lett belőlem, de amikor az egyetem után Madéfalvára helyeztek, éneket is kellett tanítanom. Csak úgy kapok kémiaórát, mondta az igazgató, ha elvállalom a heti négy énekórát és az énekkar vezetését is. Ma sem értem, hogyan függ össze sejt és kottafej, molekularács és polifónia, de hazamentem, és otthon a tükör előtt vezényeltem... háromnegyed, négynegyed... kánonok, népdalok... fél év, egy év, kettő, három. Előbb az iskola, majd a falu kórusa. Sima arcok, szép tekintetek, tiszta szólások.

Azóta sejtjeimben élnek. Ők az otthonom, a hazám.

EZEK

BRÓDY JÁNOS-ÁTIRAT

Ezek mindent elvettek, ezek a keveset is sajnálták. Mert nekünk nem volt, csak a kevés, de nekik az is kellett: az édesapám borbélyüzletét bezárták, azt mondták, dolgozzon a szövetkezetnek, a darab szántót be kellett adni a kollektívnek, a fásszín mögötti kicsi telket egyik napról a másikra elkertelték. Csak az udvar maradt, az aligudvar a fásszínig a házig.

Ezeknek ez sem volt elég. Mikor édesapám meghalt, és hármunkat édesanyám varrásból tartott fenn, meg akarták büntetni, be akarták zárni, mondván, hogy engedély nélkül tilos dolgozni, hogy nem tiszteli a közöst, hogy megkárosítja az államot.

Ezek semmi, de semmi megbecsülést nem érdemelnek, mert amikor 48-ban átvették a hatalmat, és a szerzetesrendeket feloszlatták, mi pedig a társaimmal szétszéledtünk a nagyvilágban, Kolozsvárt az egyetemen is szememre vetették, hogy ferences pap akartam lenni, hogy az Istent jobban szeretem, mint az egyenlőségen alapuló szocializmust. Egy este értem jöttek, házkutatást tartottak, rendszerellenes könyveket kerestek (és találtak), a naplóimat is elvették. Bevittek, vallattak, s mert hallgattam, ököllel orrba ütöttek, pofon vágta.

Ezeknek semmi nem volt szent: amikor hazakerültem, s tanár lettem, lehallgattak, hetente, havonta hívogattak. Nem nézték, hogy asszonyom, hogy gyermekeim vannak, mindig egy nappal korábban szóltak, hogy másnap el szeretnének beszélgetni velem, hát éjjel sem volt nyugtom tőlük. Ők voltak a nappal és az éjszaka, nem voltak sehol, és ott voltak mindenhol: utcán, iskolában, templomban, kocsmában, otthon, a mezőn és az erdei ösvényeken.

És ezek azt hitték, mindig így lesz, azt hitték, hogy ők örökkön örökké, de egyszer végre menniük kellett: kotródni, takarodni, el a városból, a megyéből, az országból – földről föld alá, de mint utóbb kiderült, nem mindenkinek, nem mindenáron.

És hosszú évek, évtizedek következtek: jöttek ezek, új szólammal, új köntösben. És ezek is ugyanolyanok.

ELVISELNI

SZÉKELY JÁNOS ÉS FERENCZ IMRE VERSOR(S)AIRA

Elviselni, röhögés nélkül megállni az egyetemen órán, hogy a professzor úr sír, gyászolja Sztálint. Elviselni, elnyomni az örömet, hogy meghalt Gheorghe Gheorghiu-Dej. Elviselni, évtizedekig túrni, amit egy örült suszter, idióta felesége és kitüntetésekkel teleaggatott seggnyalóik, jólétben kéjergő pribékjeik kitalálnak a nép nyomorgatására: sötét utcákat, fűtetlen lakásokat, üres üzleteket, fejadagot, választás helyett szavazást, felbontott leveleket, lehallgatott telefonokat, fekete autókat, koncepciós és kulákpereket, reflektorfényben villogó börtönöket, szekusok ordítását, elítéltek halálsikolyát, a Duna-csatornát építő rabszolgák jaját. Elviselni, hogy lázadni tilos, hogy gondolkodni, beszélni nem és írni sem, de kussolni sem szabad, csak lelkesedni lehet, és éljenezni kell. Eltúrni, hogy számúzik a diplomokból az Urat, elviselni, hogy házai üresek, hallgatni, amint azt mondják, nincs Isten, és köteleznek, hidd el te is.

De egyszer csak ez a számúzott Isten feltámad, és némán, öregén, megtépázva visszatér. És akkor elviselni, hogy csendes irgalma a gyógyulás, a kárpótlás mindenért, mi szent, mert megtörtént, a szégyenért, hogy megtörténhetett. Elviselni, hogy nem vesz osztort a kezébe, nem ordít, nem ítélezik. Elnézni, hogy ők a vallási kérdésekben jártasok, a jól értesültek, a képzettek, hogy mit hogyan a túlvilági boldogságért, hogy az Úr a templompadok első soraiba ülteti őket, kik őt korábban káromolták, megtagadták, elfeledték, s most keresztet keresztre vetnek, úgy imádkoznak, szánják-bánják bűneiket.

Elviselni, nem köpni, nem futamodni meg, elfogadni, érteni, megérteni, megbocsátani, és továbbra is mögöttük, középtájtól hátrafelé, a hátsó sorokban ülni, kik túléltek, kik végül is nem éltek túl, csak szemlélni, nem mondani semmit, nem gondolni semmit, épp elég, épp elég.